

ZÁVĚREM

V této práci jsme se v hledání odpovědí na otázky, jaká byla Hakuinova doba z pohledu vzájemných vztahů mezi západní a sinojaponskou medicínou a do jaké míry byl Hakuin součástí této doby, popsat přelom 17. a 18. století v tokugawském šógunátu.

Každá doba je určena vzájemným předivem událostí, přesahující daný okamžik přítomnosti. Hakuin žil v době probíhající relativizace dosavadního poznání. Nové poznatky zprostředkované holandskou vědou, proměna anatomicko-fyziologického paradigmatu v lékařství ovlivnila i další oblasti (umění například). Hakuin se stal svědkem dobíhajícího rozpadu relativně jednolitého korpusu sinojaponské medicíny do jednotlivých škol a pravděpodobně vzhledem k vlastní nemoci byl přímo účasten nově se etablujících diskursů o nemoci – zdraví - léčení.

Putování po provinciích stejně jako pobyt v hlavním městě formovalo Hakuinovu „veřejnou“ tvář, která se projevuje v jeho angažované tvorbě žánru *slova dharmy* (kana hógo). Obdobně se projevuje i Hakuinovo putování k sobě samému, které započalo citlivou recepcí obrazu pekla z Lotosové sútry a vyvrcholilo krizí zenové nemoci.

Synkreze neokonfuciánských hodnot se zenovým postulátem *nahlédnutí buddhovské podstaty* spolu s praktickým naplňováním odstraňování utrpení v buddhistickém slova smyslu tvoří základ, na němž Hakuin postavil svůj sebeobraz. Základem je *přijetí a čelení* – přijímat přicházející věci a události bez ulpívání a bez ulpívání jim čelit. V jednom každém okamžiku zachovat bdělost a neulpívat v bdělosti, být soucítícím a ku pomoci připraveným přítomným pozorovatelem, nikoli ale, obrazně řečeno, zmítajícím se hercem cizích scénářů. Zpochybnění stávajících vědomostí, proměnlivost doby, pohyby ve společnosti... to vše se stává Hakuinovi odrazovým můstkem zpět, hybnou silou návratu k počátečnímu srdci¹. V době relativizace dosavadního stupně poznání se Hakuin vrací (záměrně?) zpět k počátku, tj. k vlastnímu tělu, k jeho fyziologickým projevům, k jeho tělesnosti, skrze níž postupuje prostřednictvím malých drobných probuzení *satori* na cestě k naplnění mahájánového ideálu bódhisattvy – záchrany cítících bytostí a k nahlédnutí vlastní přirozené podstaty.

Pragmatizace sinojaponské medicíny, v porovnání s kontinentální medicínskou praxí spojená se značnou simplifikací jejích teoretických východisek, umožnila rozvoj na studium dostupných a k samostudiu vhodných diagnostických technik. Následná japanizace a vysoká specializace břišní diagnostiky je toho příkladem. Práce s břišní krajinou, respektive podbříškem, je v souvislosti s energetickými centry (zejména s dolním tandenem) u Hakuina klíčová. Podbříšek představuje v Hakuinově pojetí samu Čistou zemi, ráj buddhy Amidy, v němž se cítící bytosti znovu rodí.

Hakuin nepřináší nové objevy – cituje a dává do souvislostí poznání klasických knih a moudrost mistrů, kterou ověřily předchozí generace. Novým je jeho syntetické zakomponování do srozumitelného celku, vybudování srozumitelného příběhu, který veřejně sděluje. Společným znakem je jednoduchost, srozumitelnost, trpělivost postupnosti malých kroků a dostupnost (ve smyslu přiměřenosti a uskutečnitelnosti). V Hakuinovi se pojí rozmanitost léčebných tradic s jejich různými obrazy lidského těla. Hakuin odhlíží od anatomických obrazů, zůstává u tělesných projevů, jejichž hrubou úroveň transformuje pomocí břišního hlubokého dýchání, meditační praxe a vizualizace do jemnější práce s vlastní myslí. Prostřednictvím citově neutrální, avšak empatické bdělé přítomnosti, realizuje kontinuálně psychosomatickou kultivaci citící bytosti (sebe sama), přičemž sám zároveň definuje historický, sociální a kulturní kontext, v jehož rámci lokalizuje svůj sebeozdravný a sebekultivační diskurs.